

چرخش فرهنگی

در مطالعات ترجمه

آندره لفور

سوزان بسنت

مری اسنل هورنبی

مترجم

دکتر مزدک بلوری

دبیر مجموعه

دکتر فرزانه فرحزاد

فهرست

- معرفی مجموعه ۷
- پیشگفتار ۹
- مادربزرگ پروست و هزار و یک شب: «چرخش فرهنگی»... ۱۳
- فرهنگ و ترجمه ۴۳
- چرخش فرهنگی دهه‌ی ۱۹۸۰ ۷۱

کتاب ترجمه ساقچه‌ای بسیار طولانی دارد، ایما مطالعات ترجمه رشته‌ی دانشگاهی نسبتاً نوپایی است که به بررسی متن ترجمه، فرآیند ترجمه و نقش ترجمه در جوامع و فرآیندهای تبادلی مختلف می‌پردازد. این رشته با رشته‌های دیگری چون زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان، جامعه‌شناسی، تاریخ‌نگاری و مطالعات فرهنگی تعامل دارد. یکی هم ابزارهایی برای تحقیق در این رشته‌ها فراهم می‌کند و هم خود از یافته‌ها و ابزارهای پژوهشی آن‌ها استفاده می‌کند و زاد را برای تحقیقات میان‌رشته‌ای هموار می‌کند.

دانش و گسترش مطالعات ترجمه در مقاطع مختلف دانشگاهی، انگیزه‌ای فراهم آورد برای معرفی مطالب اصلی این رشته به پژوهشگران، مترجمان، مدرسان ترجمه، ترجمه‌آموزان و همه‌ی کسانی که با جنبه‌های نظری و عملی ترجمه سروکار دارند و به آن‌ها می‌پردازند. کتاب حاضر جزئی از مجموعه‌ی بزرگ آشنایی با

معرفی مجموعه

کار ترجمه سابقه‌ای بسیار طولانی دارد، اما مطالعات ترجمه رشته‌ی دانشگاهی نسبتاً نوپایی است که به بررسی متن ترجمه، فرآیند ترجمه و نقش ترجمه در جوامع و در دوران‌های تاریخی مختلف می‌پردازد. این رشته با رشته‌های دیگری چون زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان، جامعه‌شناسی، تاریخ‌نگاری و مطالعات فرهنگی تعامل دارد. یعنی هم ابزارهایی برای تحقیق در این رشته‌ها فراهم می‌کند و هم خود از یافته‌ها و ابزارهای پژوهشی آن‌ها استفاده می‌کند و راه را برای تحقیقات میان‌رشته‌ای هموار می‌کند.

تأسیس و گسترش مطالعات ترجمه در مقاطع مختلف دانشگاهی، انگیزه‌ای فراهم آورد برای معرفی مطالب اصلی این رشته به پژوهشگران، مترجمان، مدرسان ترجمه، ترجمه‌آموزان و همه‌ی کسانی که با جنبه‌های نظری و عملی ترجمه سر و کار دارند و به آن‌ها می‌پردازند، کتاب حاضر جزئی از مجموعه‌ی بزرگ «آشنایی با

مطالعات ترجمه» است که به کمک دست‌اندرکاران و علاقه‌مندان مطالعات ترجمه در ایران و به همت نشر قطره به این منظور تهیه شده است.

دبیر مجموعه

فرزانه فرح‌زاد

دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی

مجموعه ترجمه

مجموعه ترجمه کتاب‌ها، رساله‌ها و مقالات علمی و پژوهشی در زمینه‌های مختلف فلسفه، ادبیات، تاریخ، جامعه‌شناسی، روانشناسی، حقوق، علوم سیاسی، اقتصاد، هنر، ورزش، سلامت، محیط زیست، مطالعات فرهنگی و مطالعات ترجمه. این مجموعه با هدف آشنایی دانشجویان و محققان با آخرین دستاوردهای علمی و پژوهشی در این زمینه‌ها گردآوری شده است. همچنین این مجموعه به منظور آشنایی دانشجویان و محققان با روش‌های نوین پژوهشی و روش‌های نوین نگارش علمی و پژوهشی گردآوری شده است. این مجموعه به صورت فصلی و به صورت مجلدات منتشر می‌گردد.

پیش‌گفتار

انتشار کتاب ترجمه، تاریخ و فرهنگ در سال ۱۹۹۰ به سرپرستی سوزان بسنت و آندره لفور، از نظر بسیاری نقطه‌ی عطفی در مطالعات ترجمه بود. لفور و بسنت در عنوان مقدمه‌ای که بر این کتاب نوشتند برای نخستین بار عبارت «چرخش فرهنگی» (Cultural Turn) را به کار بردند و از آن برای اشاره به تغییر جهت مطالعات ترجمه از رویکرد علمی و زبانی مبتنی بر مفهوم «تعادل» به رویکرد فرهنگی استفاده کردند. چرخش فرهنگی، واحد ترجمه را از متن به فرهنگ تغییر داد و از این راه امکان‌های پژوهشی بیش‌تری در رشته‌ی مطالعات ترجمه پدید آورد و آن را در دهه‌ی ۱۹۹۰ به میان‌رشته‌ای مهیج و جذاب تبدیل کرد. پژوهشگران ترجمه به جای مقایسه‌ی متن‌های مبدأ و مقصد و ارزیابی آن‌ها بر مبنای میزان «وفاداری» ترجمه به «اصل»، به تحلیل ترجمه‌ها از منظر مطالعات فرهنگی پرداختند. مسائلی چون بررسی ترجمه‌ها با توجه به هنجارهای حاکم بر هر دوره‌ی تاریخی، مطالعه‌ی ترجمه به عنوان ابزاری برای ارتباط میان فرهنگی و تحلیل

نقش ترجمه در ساختن فرهنگ‌ها، تثبیت استعمار و شکل دادن به گفتمان‌های نوظهور در زمره‌ی مباحث مورد علاقه‌ی ترجمه‌پژوهان قرار گرفت. ترجمه، تاریخ و فرهنگ با چنین درون‌مایه‌هایی به یکی از کتاب‌های دوران‌ساز رشته‌ی مطالعات ترجمه مبدل شد و لفور و بسنت نیز در مقدمه‌ی کتاب به روشنی «چرخش فرهنگی» و مسیرهای آینده‌ی مطالعات ترجمه را توضیح دادند. به دلیل همین اهمیت است که این مقدمه در آغاز مجموعه‌ی حاضر گنجانده شده است. لفور و بسنت ترجمه را نوعی «بازنویسی» متن مبدأ قلمداد می‌کنند که در هر دوره‌ی تاریخی مطابق با هنجارهای ترجمه‌ای آن دوره و برای برآوردن نیازهای متفاوت گروه‌های مختلف شکل متفاوتی به خود می‌گیرد و نقش متفاوتی ایفا می‌کند. آن‌ها همچنین به مسائلی از جمله نقش قدرت در تولید، انتشار و توزیع ترجمه‌ها و دیگر صورت‌های بازنویسی شده، نگاه فرهنگ‌های مختلف به ترجمه و توقعات آن‌ها از ترجمه و همچنین توانایی ترجمه/بازنویسی در ساختن فرهنگ‌ها و گفتمان‌ها، پیش بردن ایدئولوژی‌ها و قدرت بخشیدن به بازنویسان می‌پردازند و مفاهیم سنتی «وفاداری» و «تعادل ترجمه‌ای» را ساخت‌شکنی و در نقش ترجمه در مطالعات ادبی بازنگاری می‌کنند.

در مقاله‌ی دوم، سوزان بسنت قریب به دو دهه پس از انتشار ترجمه، تاریخ و فرهنگ، از قوام یافتن رشته‌ی مطالعات ترجمه در سال‌های اخیر سخن می‌گوید و به ارزیابی دلایل تغییرجهت مطالعات ترجمه به سمت فرهنگ می‌پردازد. او چرخش فرهنگی در مطالعات ترجمه را بخشی از چرخش فرهنگی‌ای می‌داند که در دهه‌ی ۱۹۸۰ در علوم انسانی به طور کلی روی داد و به زیر سؤال بردن هنجارهای تثبیت شده و بازناندیشی در فرض‌ها و تصورات پژوهشگران رشته‌های

مختلف از جمله ترجمه، زبان‌شناسی، مطالعات ادبی و تاریخ منجر گردید. حرکت به سمت پژوهش‌های فرهنگی در مطالعات ترجمه در آثار ترجمه‌پژوهان کشورهای مختلف در همان دوره آغاز شده بود و مطالعه‌ی ترجمه علاوه بر تحلیل راهبردهای ترجمه‌ای، رفته رفته به ابزاری برای بررسی موقعیت فرهنگی متن‌های مبدأ و مقصد و مطالعه‌ی تعامل بین محیط‌های فرهنگی آن‌ها تبدیل شد. بسنت معتقد است که نظریه‌ی نظام‌های چندگانه زمینه را برای تغییرجهت ترجمه به سمت فرهنگ آماده کرد و سپس جریان‌های دیگر از جمله نظریه‌ی اسکوپوس و نظریه‌ی پسااستعماری ترجمه به پیشبرد آن کمک کردند. از این رو، او توجه به اهداف ترجمه در جامعه‌ی مقصد و در نظر گرفتن شرایط فرهنگی، تاریخی و سیاسی حاکم بر ترجمه‌ی متن‌ها را برای رسیدن به درکی عمیق‌تر از جنبه‌های مختلف ترجمه ضروری می‌داند. هم‌چنین ترجمه و ادبیات سفر را دو ابزار مهم برای مطالعه‌ی تبادل بین فرهنگ‌ها توصیف می‌کند.

در مقاله‌ی سوم، مری اسنل هورنبی چرخش فرهنگی دهه‌ی ۱۹۸۰ را محصول چهار جریان اصلی می‌داند که مستقل از یک‌دیگر و هر یک از زوایایی متفاوت ترجمه را به سمت فرهنگ پیش بردند: مطالعات توصیفی ترجمه و مکتب دستکاری، اسکوپوس و رویکرد نقش‌گرا، مدل عمل ترجمه‌ای، ساخت‌شکنی و جنبش آدم‌خواری برزیلی. همه‌ی این جریان‌ها به جای بررسی ویژگی‌های زبانی ترجمه به نقش آن در فرهنگ مقصد می‌پردازند و در کنار یک‌دیگر به تغییر بنیادین الگو در مطالعات ترجمه منجر شده‌اند. در این میان، اسنل هورنبی نقش نظریه‌های نقش‌گرای مطرح شده در آلمان را در این چرخش فرهنگی پررنگ‌تر و مؤثرتر از باقی جریان‌ها می‌داند.